

Herkenning of inzicht

Alex de Vries

De zomerfestivals in Nederland en België hebben een inhoudelijke metamorfose ondergaan. Theaterfestival Boulevard, Cultura Nova, Internationaal Straattheaterfestival Gent, Festival Etcetera, Theater op de Markt Hasselt, De Zomer van Antwerpen, Festival aan de Werf, Karavaan, Noorderzon, Oerol, Over het IJ Festival en de Parade hebben een kwaliteitsslag gemaakt door zelf initiatieven te ontplooien. Het inkopen van theaterattracties die grote publieksgroepen aanspreken, is naar de achtergrond gedrongen en vervangen door de ambitie om met avontuurlijke theatermakers op bijzondere locaties indringende, vaak interdisciplinaire theatervormen te ontwikkelen. De zomerse festivalcultuur werd een jaar of tien geleden nog in meer of mindere mate tot de lage cultuur gerekend: pretentieloos, maar vakkundig vermaak voor een groot en breed publiek. Nu is door de gewijzigde inhoudelijke doelstellingen sprake van een kwalitatieve erkenning die leidt tot andere en hogere subsidiëring en andere vormen van ondersteuning.

Sommige festivals hebben deze status geleidelijk aan verworven, zoals Oerol en Theaterfestival Boulevard. Andere manifestaties, met name Zeeland Nazomer, hebben die slag in één reuzenstap weten te maken: vorig jaar werd die ambitie ingezet en in 2005 werd de doelstelling al waargemaakt. Tijdens het festival werd dagelijks op de kunstpagina's van de zogenaamde kwaliteitskranten aandacht besteed aan de hoogwaardige theater- en muziekproducties die in Zeeland te zien waren. Theaterfestival Boulevard in 's-Hertogenbosch kreeg in augustus een vergelijkbare persrespons. Het 'randstadssyndroom' lijkt te zijn overwonnen, want ook Noorderzon in Groningen krijgt serieuze landelijke persaandacht. Oerol is wat dat betreft al jaren hors concours. Toch zijn de meeste festivals vooral regionale aangelegenheden, waar vanuit de daar aanwezige culturele en kunstzinnige kwaliteit een internationaal aansprekende programmering wordt gerealiseerd. Opvallend is dat deze omslag niet gepaard gaat met een dalende belangstelling. Integendeel: er worden meer kaartjes verkocht. Ieder festival trekt tienduizenden bezoekers tot uitschieters boven de honderdduizend.

Waar erkende kwaliteitsgezelschappen meer en meer gedwongen zijn middels populariserende maatregelen hun bezoekerscijfers minimaal op peil te houden, hebben de festivals een groter publieksbereik gekregen door de aandacht van het onbekommerde vermaak te verschuiven naar experimentele en risicovolle, vaak kleinschalige locatieproducties en enkele grootschalige, monumentale projecten. Door onderlinge samenwerking kunnen die

grote projecten meermalen tijdens verschillende festivals worden uitgevoerd, zoals dit jaar de Zeeland Nazomerproductie *Tasso*. Waar de Nederlandse musea het verwijt krijgen te verpretparken en hun drempelverlagende maatregelen (de zeer goed bezochte museumnachten bijvoorbeeld) eerder op dedain dan op waardering van de vaste bezoekers kunnen rekenen, daar zetten de zomerfestivals een beleid van inhoudelijke verdieping en vernieuwing tegenover om aan hun imago van aanbieders van massaal amusement te ontkomen. Je zou daaruit kunnen afleiden dat de lage en de hoge cultuur naar elkaar toe bewegen. Om kunstzinnig serieus genomen te worden en in de Cultuurnota gewaardeerd te worden, hebben de festivals een kwaliteitsverbetering doorgevoerd, terwijl de meer elitaire culturele partijen juist aan de daaraan schijnbaar tegengestelde criteria van publieksaantallen en publieksbereik tegemoet moeten komen. Het is een paradox die met zichzelf in het reine komt als de overtuiging wint dat lage en hoge cultuur complementaire gebieden zijn.

We bewegen gemakkelijker van laag naar hoog (promotie) dan van hoog naar laag (degradatie). Het is een psychologische kwestie. Bij lage cultuur zitten we er niet mee als deze niet wordt gecompenseerd door hoge cultuur. Andersom is dat wel het geval. Uit een misplaatste democratiseringsgedachte wordt eenzijdig een voor-elk-wat-wils-cultuurbeleid afgedwongen. (Als het Nederlandse cultuurbeleid werkelijk voor elk wat wils zou nastreven, dan zouden de esoterische kunstliefhebbers nog heel wat compensatie te goed hebben, overstelpt als zij worden door cultuuruitingen waarvoor zij geestelijk allergisch zijn.) De zomerfestivals krijgen al de kritiek dat de amuserende aspecten worden verwaarloosd. Net zoals de meer serieuze musea het verwijt krijgen onvoldoende oog te hebben voor de lager opgeleide bezoekers, de jongeren en de nieuwe Nederlanders. Besteed je als serieus museum wel aandacht aan drempelverlaging, dan kun je rekenen op verkettering door de kunstzinnige elite: ze zien hun reservaat steeds verder slinken.

Het Noordbrabants Museum trok met de tentoonstelling 'Knus' over burgerlijk Nederland in de jaren vijftig in korte tijd bijna 170.000 bezoekers, en daarover werd tot op het televisiejournaal met een zekere afgunstige bewondering bericht. Vrijwel tegelijkertijd trok de tentoonstelling 'Alles Dalí' in Boijmans Van Beuningen ongeveer evenveel bezoekers waarbij de afgunst daarover door sommigen in krantenrecensies werd afgereageerd op de museumstaf die het corrupte werk van een charlatan in de etalage zou hebben gezet. In 's-Hertogenbosch, waar dit jaar

Alex de Vries

is als auteur en adviseur verbonden aan het bureau Stern/Den Hartog & De Vries, Communicatie voor Kunst en Cultuur te Arnhem

Madonna met Kind tijdens WORLD STATUES 2005.

Fotograaf: Cindy van der Meer

tijdens de Boulevard meer gratis theater op straat dan ooit werd gepresenteerd, maar wel streng geselecteerd uit het beste internationale aanbod, noteerde de plaatselijke krant met graagte bezoekersreacties over het gebrek aan zogenaamde 'kleine tentjes'. Traditioneel staan er op het centrale festivalplein aan de voet van Sint Jan in 's-Hertogenbosch namelijk kleine tentjes waarin tegen bodemprijzen korte, veelal hilarische acts worden gespeeld. De compensatie die het festival bood, kwalitatief veel interessanter, deed er niet toe, want men miste wat men kende. De herkenning was zoek. Tegelijkertijd werd de aanwezigheid van een historische circusattractie, een zogenaamde rups uit de jaren dertig, bekritiseerd als een te opzichtige knieval voor het grote publiek. Het is nooit goed of het deugt niet.

Als je hoge en lage cultuur niet mengt, blijf je in ieder geval onverdacht. Dat laat Arnhem zien met het 'Living Statue'-evenement, dat negen jaar geleden door het bureau Arnhem Promotion is opgezet. Dit 'Nederlands kampioenschap levend standbeeld' trok de laatste keer in één weekend 350.000 bezoekers, die 121 'beelden' bekeken. De belangstelling hiervoor is gebaseerd op een in zichzelf vastdraaiende bewondering voor 'net echt'. Er is allerwegen waardering voor sculptuur die de menselijke anatomie tot in de perfectie weergeeft. Die bewondering wordt een 'ah en oh'-ervaring als zo'n bronzen of marmeren beeld opeens echter dan echt uitgebeeld blijkt te zijn door levende mensen. Wie weet wordt ooit een levend standbeeld kampioen met een uitbeelding van een immense amorfe Henry Moore of wellicht een stokfiguur van Joel Shapiro. Er is geen zomerfestival dat zich aan een dergelijke attractie zal wagen. 'Ah en oh'-ervaringen zijn er volop te beleven, maar bij het uitblijven van een aha-erlebnis legt geen theaterfestival zich neer. Het gaat in de kunst namelijk niet om herkenning van iets wat knap wordt uitgevoerd, hoe verbazingwekkend ook, maar om een inzicht dat de kunstenaar veroorzaakt door sublimatie van iets wat we als ongekend ervaren.